

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6 (3ος όρ.), 10674 Αθήνα, τηλ: 210 7233221-2; φαξ: 210 7233217;

e-mail: info@nchr.gr, website: www.nchr.gr

Κρίσεις για το σχέδιο νόμου για την «Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, των Εγκλημάτων κατά της Γενετήσιας Ελευθερίας, της Πορνογραφίας Ανηλίκων και Γενικότερα της Οικονομικής Εκμετάλλευσης της Γενετήσιας Ζωής και Αρωγή στα Θύματα των Πράξεων Αυτών»*

Εισαγωγικά

Στη χώρα μας, όπως και στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης, η παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων είναι στενά συνδεδεμένη με τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Τα δεκάδες χιλιάδες διακινούμενα άτομα, ιδίως γυναίκες, μεταξύ των οποίων και πολλές ανήλικες, ζουν σε συνθήκες σύγχρονης δουλειάς. Την τελευταία δεκαετία η χώρα μας έχει γνωρίσει την έξαρση του φαινομένου αυτού. Η Ελλάδα είναι χώρα προορισμού και transit των διακινουμένων προσώπων, που προέρχονται κυρίως από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Τα κυκλώματα οργανωμένου εγκλήματος θησαυρίζουν από τα έσοδα της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, και μάλιστα χωρίς να υφίστανται καμία συνέπεια από το νόμο. Η έλλειψη νομοθετικού πλαισίου που να αντιμετωπίζει την εγκληματική αυτή συμπεριφορά συνολικά και αποτελεσματικά, σε συνδυασμό με την αδράνεια των οργάνων της τάξης επιτρέπει στους διακινητές να δρουν ανεμπόδιστα σε πολλές χώρες.

* Εισηγήτρια: Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Πρόεδρος ΕΕΔΑ.

Επιπλέον, ένας εντυπωσιακά υψηλός αριθμός αντρών αναζητούν τις σεξουαλικές υπηρεσίες γυναικών που εκδίδονται αναγκαστικά, χωρίς να λαβαίνουν υπόψη τους πόσο υποφέρουν αυτές οι γυναίκες και ότι έτσι συντηρούν τον κύκλο της βάρβαρης εκμετάλλευσής τους.

Διεθνές νομοθετικό πλαίσιο

Οι διαφορετικές πτυχές της παράνομης διακίνησης και εμπορίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παραβιάζουν μια σειρά ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων τα εξής:

- το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου στο σεβασμό της ανθρώπινης αξίας του. Σε αυτό αντιτίθεται η χρησιμοποίηση του σαν εμπορεύσιμο αντικείμενο.
- το δικαίωμα στην ισότητα ως προς την απόλαυση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- το δικαίωμα στην ελευθερία που περιλαμβάνει:
 - το δικαίωμα στον αυτοπροσδιορισμό και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας
 - το δικαίωμα της ελεύθερης διακίνησης και κυκλοφορίας και επιλογής τόπου διαμονής (εφόσον βρίσκεται κανείς νόμιμα στο έδαφος της χώρας)
 - το δικαίωμα επιλογής εργασίας και μη εκτέλεσης αναγκαστικής εργασίας
 - το δικαίωμα της γενετήσιας ελευθερίας και αξιοπρέπειας
 - την απαγόρευση της δουλείας και των μορφών της
- το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου να μην υφίσταται οποιαδήποτε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση
- το σεβασμό των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων.

Τα ανθρώπινα αυτά δικαιώματα προστατεύονται από το Σύνταγμά μας¹ αλλά και από πολλά διεθνή κείμενα, όπως αυτά έχουν ερμηνευτεί από την επιστήμη και τη νομολογία, διεθνή και εθνική. Συγκεκριμένα αναφέρουμε την Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, τη Σύμβαση περί Δουλείας του 1926, τη Συμπληρωματική Σύμβαση σχετική

¹ Άρθρα 2 παρ. 1, 5 παρ. 1-2, 7 παρ. 2, 22 παρ. 3-4.

προς την Κατάργηση της Δουλείας, της Εμπορίας των Δούλων και Παρεμφερών προς τη Δουλεία Θεσμών και Πράξεων ή Συνηθειών, τη Σύμβαση ΔΟΕ (αρ. 29) περί της Αναγκαστικής ή Υποχρεωτικής Εργασίας, τη Σύμβαση ΔΟΕ (αρ. 105) Αφορώσα την Κατάργηση της Αναγκαστικής Εργασίας, τη Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεως κατά των Γυναικών, τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και τη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και σε περιφερειακό επίπεδο την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Η διεθνής κοινότητα έχει ασχοληθεί και ειδικά με το φαινόμενο της παράνομης εμπορίας και διακίνησης ανθρώπων, υιοθετώντας πλήθος κειμένων. Η πιο συστηματική και ολική αντιμετώπιση του φαινομένου της παράνομης διακίνησης από πλευράς καταστολής του εγκλήματος επιχειρείται με το Πρωτόκολλο, στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνώς Οργανωμένου Εγκλήματος, για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Παράνομης Διακίνησης Προσώπων, ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών,² που έχει υπογραφεί αλλά δεν έχει επικυρωθεί από την Ελλάδα.³ Το Πρωτόκολλο ορίζει την παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων, καλεί τα Κράτη μέρη να την ποινικοποιήσουν ως αυτοτελές έγκλημα, να πατάξουν τη διαφθορά των αρμοδίων για την καταπολέμηση του φαινομένου οργάνων και να συνεργαστούν μεταξύ τους για την καταστολή της, ενώ τα καλεί να θεοπίσουν νόμους για την προστασία των θυμάτων.

Το θέμα αντιμετωπίζεται και στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει υποβάλει πρόταση⁴ στο Συμβούλιο για την έκδοση απόφασης πλαισίου του Συμβουλίου της ΕΕ, που επίσης επιφορτίζει τα Κράτη-Μέλη με την υποχρέωση να εξασφαλίζουν ότι η εμπορία ανθρώπων με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλλευση τιμωρείται.

² UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, Supplementing the UN Convention against Transnational Organised Crime, UN Doc. A/RES/55/25.

³ Υπογράφηκε από την Ελλάδα στις 13 Δεκεμβρίου του 2000.

⁴ COM/2001/0854-CNS 2001/0024.

Τέλος, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε πρόσφατα μία σύσταση⁵ στην οποία αναγνωρίζει τη σημαντική έξαρση του φαινομένου και καλεί τα Κράτη-Μέλη να λάβουν μέτρα για την καταπολέμησή του, την πρόληψή του και την υποστήριξη των θυμάτων.

Υπάρχον εθνικό νομοθετικό πλαίσιο

Το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα είναι χωρίς αμφιβολία εντελώς ανεπαρκές για την αντιμετώπιση της σημερινής εξέλιξης του φαινομένου. Η εμπορία και διακίνηση ατόμων με σκοπό την εκμετάλλευση τους δεν τιμωρείται αυτοτελώς από την ισχύουσα ποινική νομοθεσία. Επιμέρους υπάρχουσες διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, όπως οι διατάξεις για τη μαστροπεία (ΠΚ 349), την εκμετάλλευση πόρνης (ΠΚ 350), τη σωματεμπορία (ΠΚ 351), χρησιμεύουν για την μερική αντιμετώπιση του φαινομένου της σεξουαλικής χρησιμοποίησης τρίτου προσώπου ως κερδοφόρου αντικειμένου. Δυστυχώς, ακόμα και αυτό το ανεπαρκές νομοθετικό πλαίσιο έχει ελάχιστα χρησιμοποιηθεί στη πράξη, ενώ οι ποινές στις οποίες καταδικάζονται οι αυτουργοί είναι πολύ μικρές, και μάλιστα εξαγοράσιμες τις περισσότερες φορές. Επιπλέον, υπάρχουν υπόνοιες για την ανάμειξη αστυνομικών στα κυκλώματα διακίνησης, πράγμα που περιπλέκει ακόμα περισσότερο τη δίωξη των υπαιτίων.

Παράλληλα, κανένας νόμος δεν προβλέπει την προστασία των θυμάτων της εμπορίας και διακίνησης. Τα θύματα, τις περισσότερες φορές αλλοδαπές χωρίς άδεια παραμονής στη χώρα, όταν εντοπίζονται, συλλαμβάνονται, κρατούνται και απελαύνονται, χωρίς να τους παρασχεθεί οποιαδήποτε νομική, ψυχολογική, ιατρική ή υλική στήριξη. Ο πρόσφατος Ν. 2910/2001 για την είσοδο και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια δεν πρόβλεψε την προστασία αλλοδαπών που βρίσκονται παράνομα στη χώρα και είναι θύματα εμπορίας και διακίνησης. Μόνο στο άρθρο 44 παρ. 7 ορίζει ότι η απέλαση αλλοδαπών που βρίσκονται παράνομα

⁵ Campaign Against Trafficking in Women, Recommendation 1545 (2002)[1], της 21 Ιανουαρίου 2002.

στη χώρα και καταγγέλλουν πράξεις προαγωγής σε πορνεία, μπορεί να ανασταλεί μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση για τις πράξεις που καταγγέθηκαν. Για να αποφύγει δηλαδή το θύμα της διακίνησης την απέλαση, θα πρέπει το ίδιο, και παρά την ψυχική και σωματική βία στην οποία υποβάλλεται σε καθημερινή βάση, να φέρει το βάρος και τους σοβαρούς κινδύνους της καταγγελίας των διακινητών του και μάλιστα χωρίς να χαιρεί ρητά κανενός μέτρου προστασίας ή υποστήριξης. Δηλαδή θα πρέπει συνειδητά να χειροτερέψει την ήδη άθλια θέση του. Η διάταξη αυτή φαίνεται να μην λαμβάνει υπόψη της την πραγματικότητα.

Κατά συνέπεια, η προσπάθεια πλήρωσης του νομοθετικού κενού από το σχέδιο νόμου με σκοπό την αυτοτελή καταπολέμηση της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, την προστασία από αυτή τη δραστηριότητα και την κάθε είδους εκμετάλλευση της γενετήσιας ζωής και την παροχή αρωγής στα θύματα κρίνεται κατ'αρχήν θετική.

Παράλληλα, με το ίδιο σχέδιο νόμου τροποποιούνται διάφορες διατάξεις του Κεφαλαίου 19 του Ποινικού Κώδικα (εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής). Για μερικά εγκλήματα προβλέπεται αυστηρότερη ποινή, ενώ για άλλα η συρρίκνωση της εφαρμογής τους ή και η αποποινικοποίηση.

Θεωρούμε λοιπόν σκόπιμο να υποβάλουμε τα σχόλια μας, σε ένα πνεύμα εποικοδομητικής κριτικής, με σκοπό την κατά το δυνατόν καλύτερη νομοθετική ρύθμιση των ιδιαίτερα ακανθωδών παραπάνω θεμάτων.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

A. Διατάξεις για την καταστολή της εμπορίας ανθρώπων (άρθρα 9 – 14 του νομοσχεδίου)

Άρθρο 9 (Τροποποιεί το άρθρο ΠΚ 351)

Ορισμός

Σύμφωνα με το Πρωτόκολλο των Ηνωμένων Εθνών, ως διακίνηση και εμπορία ανθρώπων (trafficking) ορίζεται η στρατολόγηση, μεταφορά, υπόθαλψη ή αποδοχή προσώπων, που γίνεται με απειλή ή άσκηση βίας ή

άλλες μορφές εξαναγκασμού, απαγωγής, απάτης ή κατάχρησης εξουσίας ή εκμετάλλευση μιας ιδιαίτερα τρωτής θέσης, με σκοπό την επίτευξη συναίνεσης αυτών των προσώπων στην εκμετάλλευσή τους από ένα άλλο πρόσωπο. Στον όρο εκμετάλλευση περιλαμβάνεται τουλάχιστον η εκμετάλλευση της πορνείας άλλων, ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, η αναγκαστική εργασία, η δουλεία και οι παρεμφερείς πρακτικές και η αφαίρεση οργάνων.⁶ Η διακίνηση και εμπορία είναι, δηλαδή, όρος ευρύτερος της διακίνησης γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση.

Το ελληνικό νομοσχέδιο περιορίζει τη έννοια της διακίνησης και εμπορίας σε αυτήν με μόνο σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Γι' αυτό και επιλέγει να τη ρυθμίσει στα πλαίσια του κεφαλαίου 19 του Ποινικού Κώδικα με τίτλο «εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής», τροποποιώντας το άρθρο 351 περί σωματεμπορίας.

Είναι αλήθεια ότι στην Ελλάδα η σεξουαλική εκμετάλλευση αποτελεί τον κύριο τρόπο εκμετάλλευσης των θυμάτων της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων. Όμως μπορεί να αποσκοπεί και σε άλλες μορφές εκμετάλλευσης, όπως η αναγκαστική εργασία ή η αφαίρεση οργάνων. Σκόπιμο θα ήταν, λοιπόν, εφόσον ο νομοθέτης αποφάσισε να ρυθμίσει το πρόβλημα, να το κάνει με τρόπο σύμφωνο με τα διεθνή κείμενα. Σήμερα η ζήτηση στην Ελλάδα είναι στην αγορά του σεξ και γι' αυτό οι διακινητές προάγουν τα θύματα στην πορνεία. Δεν πρέπει, όμως να ξεχνάμε και τα κυκλώματα εκμετάλλευσης ανηλίκων, λχ των λεγομένων παιδιών των φαναριών, που τόσο ενεργά δρουν στη χώρα μας, τα μέλη των οποίων δε θα τιμωρούνται με το νέο 351, ούτε να αποκλείσουμε την εμφάνιση νέων μορφών εκμετάλλευσης στο μέλλον που επίσης θα μένουν ατιμώρητες από αυτή τη διάταξη. Γι' αυτό θα ήταν σκόπιμο το αδίκημα της εμπορίας και διακίνησης να μην περιέχει ως συστατικό στοιχείο της υπόστασής του αποκλειστικά το «σκοπό γενετήσιας εκμετάλλευσης» του διακινητή.

⁶ Βλ. άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Παράνομης Διακίνησης Προσώπων, ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών, ό.π. 3.

Βέβαια, η εκμετάλλευση αναγκαστικής εργασίας ή η αφαίρεση οργάνων τιμωρείται με άλλους νόμους, οι οποίοι, όμως, δεν καλύπτουν επαρκώς τη δράση των κυκλωμάτων, δεν τιμωρούν δηλαδή όλα τα πρόσωπα που συμμετέχουν στην «αλυσίδα της εκμετάλλευσης», από τον πρώτο που προσέγγισε το θύμα μέχρι τον τελευταίο «χρήστη» ή «αποδέκτη» του θύματος. Αντιθέτως, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο των Ηνωμένων Εθνών τιμωρούνται όλοι οι μετέχοντες στο σύστημα διακίνησης και εμπορίας, μέχρι μάλιστα και τον τελευταίο «χρήστη» ή «αποδέκτη» του θύματος. Το αυτό προβλέπει και το προτεινόμενο άρθρο 351, αλλά μόνο όταν πρόκειται για σεξουαλική εκμετάλλευση.

Κατά τη γνώμη μας, χρειάζεται λοιπόν ένα νέο άρθρο, που δε θα συμπεριλαμβάνεται στο Κεφάλαιο 19 του Ποινικού Κώδικα και που θα ποινικοποιεί την παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων χωρίς εξειδίκευση του σκοπού της εκμετάλλευσης, σύμφωνα με τον ορισμό του Πρωτοκόλλου του ΟΗΕ που παρατίθεται παραπάνω.

Συναίνεση

Το προτεινόμενο άρθρο 351 απαριθμεί τους τρόπους άσκησης βίας για τον εξαναγκασμό του θύματος σε εκμετάλλευση και υπογραμμίζει στην παράγραφο 2 ότι η σωματεμπορία, έστω και αν τελείται με απόσπαση της συναίνεσης του θύματος όταν αυτό βρίσκεται σε ανάγκη με «υποσχέσεις, δώρα, πληρωμές ή με παροχή άλλων ωφελημάτων ή με τη χρήση απατηλών μέσων» τιμωρείται με την ίδια ποινή. Σκόπιμο θα ήταν να περιληφθεί και η «εκμετάλλευση τρωτής θέσης» στον κατάλογο των μέσων απόσπασης της συναίνεσης, που αποτελεί όρο ευρύτερο, μη περιορισμένο στην επίκληση οικονομικής ή επιβιωτικής ανάγκης και που περιλαμβάνεται και στον ορισμό του Πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών.

Με την παραπάνω ευρεία διατύπωση, ακόμα και αν οι διακινητές ισχυριστούν ότι το θύμα είχε συναινέσει στο να μεταναστεύσει, να φέρει πλαστά έγγραφα και να δουλέψει παράνομα σε μια ξένη χώρα, τους στερείται η δυνατότητα να ισχυριστούν ότι συμφώνησε να δουλέψει σε

συνθήκες ουσιαστικής δουλειάς, και δη εφόσον αποδεικνύεται ότι τελούσε υπό τρωτές συνθήκες.

Ποινές

Ορθώς το νέο νομοσχέδιο προβλέπει τις αυξημένες ποινές και επιβαρυντικές περιπτώσεις στην παρ. 3 και 4 του άρθρου 351.

Ορισμός της γενετήσιας εκμετάλλευσης

Ορθά το νομοσχέδιο ορίζει την γενετήσια εκμετάλλευση, όρο ευρύτερο της τέλεσης ασελγούς πράξης, έτσι ώστε να τιμωρούνται όχι μόνο εκείνοι που προάγουν τα θύματα διακίνησης σε πορνεία, αλλά και χρησιμοποιούν από κερδοσκοπία την εικόνα, το σώμα και τη φωνή ενός προσώπου για την πραγματική ή προσποιητή επιχείρηση ασελγών πράξεων ή την παροχή εργασίας ή υπηρεσιών με σκοπό τη σεξουαλική διέγερση.

Άρθρο 10 (νέο άρθρο ΠΚ 351Α)

Για πρώτη φορά το ελληνικό ποινικό δίκαιο ποινικοποιεί την χρήση υπηρεσιών πορνείας (πελάτες) με το προτεινόμενο άρθρο 351Α, αλλά μόνο στην περίπτωση της με αμοιβή τέλεσης ασελγούς πράξης με ανήλικο. Ο νομοθέτης δεν ποινικοποιεί τη χρήση υπηρεσιών πορνείας για με αμοιβή τέλεση ασελγούς πράξης με ενήλικο. Κάτι τέτοιο θα έπρεπε τουλάχιστον να θεσμοθετηθεί για το χρήστη των υπηρεσιών αυτών που γνωρίζει ότι ο/η εκδιδόμενος/η είναι θύμα παράνομης εμπορίας και διακίνησης.⁷ Ο εν γνώσει του χρήστη υπηρεσιών αναγκαστικής πορνείας, τελευταίος κρίκος της «αλυσίδας εκμετάλλευσης», είναι αυτός που τροφοδοτεί τα κυκλώματα εμπορίας και διακίνησης. Ουσιαστικά και ο ίδιος ασκεί βία στο θύμα, αναγκάζοντάς το να προβεί σε μία πράξη την οποία δεν επιθυμεί. Είναι λοιπόν απαραίτητη η ποινικοποίηση της αυτής της πράξης *πρώτον* λόγω της δικής του προσβλητικής της αξίας του θύματος συμπεριφοράς, αλλά και

⁷ Βλ. και παράγραφο 10 ι) της σύστασης της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης ό.π. 5.

δεύτερον για την αποτελεσματικότερη καταστολή της δράσης των διακινητών.

Άρθρο 13

Αρωγή θυμάτων

Η νέα αυτή διάταξη στοχεύει στο να πληρώσει το νομοθετικό κενό σε σχέση με την αρωγή των θυμάτων εμπορίας και διακίνησης προσώπων. Αναγνωρίζει, λοιπόν, το νομοσχέδιο, την ανάγκη προστασίας των ατόμων αυτών και προβλέπει αρωγή για τη στέγαση, τη διατροφή, την περίθαλψη και την ψυχολογική υποστήριξή τους, για την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτισή τους. Για την πραγματοποίηση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, θεσπίζει την εξασφάλιση νομικού παραστάτη και διερμηνέα σε περιπτώσεις δίωξης του εκμεταλλευτή τους. Βέβαια, αν δεχτούμε τον ευρύτερο ορισμό της εμπορίας και διακίνησης έναντι της σωματεμπορίας του προτεινόμενου 351 ΠΚ, η προστασία αυτή θα πρέπει να επεκταθεί στα θύματα της παράνομης εμπορίας και διακίνησης με οποιοδήποτε σκοπό εκμετάλλευσης, λχ παιδιά των φαναριών.

Το νομοσχέδιο, ωστόσο, αφήνει τον προσδιορισμό των μέσων επίτευξης και της διαδικασίας εφαρμογής των αρχών που θέτει στην έκδοση προεδρικού διατάγματος, το οποίο ελπίζουμε ότι όντως θα εκδοθεί, και μάλιστα το συντομότερο δυνατόν, και ότι θα είναι μελετημένο και εφαρμόσιμο, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική πραγματοποίηση των επιταγών του νόμου.

Το νομοσχέδιο δεν κάνει λόγο για τη συμβολή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στον όλον αγώνα και ιδιαίτερα στην υποστήριξη των θυμάτων εμπορίας και διακίνησης. Είναι εμφανές ότι για να εφαρμοστούν οι φιλόδοξες διατάξεις του σχεδίου νόμου, η συμβολή των ΜΚΟ θα είναι πλέον η αναγκαία, και γι' αυτό ο νομοθέτης οφείλει να αναφερθεί ρητά σε αυτήν, έστω καταλείποντας τη ρύθμισή της σε προεδρικό διάταγμα.

Το άρθρο προβλέπει τη δυνατότητα αναστολής της απέλασης αλλοδαπού που είναι θύμα διακίνησης και που βρίσκεται παράνομα στη χώρα μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη δικαστική απόφαση κατά των υπαιτίων.

Ως τώρα, τα θύματα διακίνησης δεν ζητούν τη βοήθεια της αστυνομίας από φόβο μη συλληφθούν, κρατηθούν και απελαθούν, αλλά και από το φόβο της αντίδρασης των σωματεμπόρων. Ο νέος νόμος θα έπρεπε όμως να προσδιορίζει με ποιο καθεστώς ο αλλοδαπός θα παραμείνει στη χώρα, κυρίως αν λάβουμε υπόψη ότι αυτή η διαδικασία μπορεί να κρατήσει χρόνια. Ο νόμος μπορεί να προβλέψει ένα ειδικό καθεστώς νόμιμης παραμονής, άδειας εργασίας και ασφάλειας, ώστε να μπορέσει να διαβιώσει αξιοπρεπώς και ασφαλώς κατά το χρονικό αυτό διάστημα. Αν δε διασφαλιστούν καλύτεροι και ασφαλέστεροι όροι διαβίωσης από αυτούς υπό τους οποίους βρίσκεται σήμερα, το θύμα δε θα καταγγέλλει τους εκμεταλλευτές του.

Επιπλέον, στο νομοσχέδιο πρέπει να προστεθεί μια διάταξη με σκοπό την προστασία της ιδιωτικής ζωής των θυμάτων κατά τη διάρκεια της δίκης των εκμεταλλευτών τους. Επειδή θεωρούμε πάντως ότι το δικαίωμα ουσιαστικής υπεράσπισης των κατηγορουμένων δεν πρέπει να θιγεί, η παραπάνω μυστικότητα σωστότερο είναι να διασφαλίζεται με τη διεξαγωγή της δίκης κεκλεισμένων των θυρών και με την απαγόρευση δημοσιοποίησης των ονομάτων των θυμάτων από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης. Ο κατηγορούμενος, όμως, θα γνωρίζει μηνυτές, μάρτυρες και συγκεκριμένες κατηγορίες. Η δημοσιοποίηση των ονομάτων των θυμάτων μπορεί να οδηγήσει στο στιγματισμό τους και να εμποδίσει την ομαλή κοινωνική τους ένταξη είτε στη χώρα προέλευσης τους είτε στη χώρα που θα παραμείνουν.

Άρθρο 14

Επαναπατριsmός

Το προτεινόμενο άρθρο ορθώς προβλέπει τον ασφαλή επαναπατριsmό του θύματος με σεβασμό της αξιοπρέπειάς του και εφόσον το θύμα δηλώσει ρητά ότι τον επιθυμεί. Στις περισσότερες περιπτώσεις, το θύμα διακίνησης δεν έχει τη δυνατότητα να καλύψει τα έξοδα του επαναπατριsmού του, ενώ πολλές φορές τα ταξιδιωτικά του έγγραφα βρίσκονται στα χέρια των διακινητών. Αυτό θα ήταν σκόπιμο να ληφθεί υπόψη στο προεδρικό διάταγμα που θα εκδοθεί και θα ρυθμίζει τις πρακτικές λεπτομέρειες του επαναπατριsmού των θυμάτων.

Ορθώς το άρθρο αυτό προβλέπει και τη δυνατότητα παραμονής του θύματος στην Ελληνική επικράτεια, εφόσον αυτό δεν επιθυμεί να επαναπατριστεί για προβαλλόμενους από αυτό λόγους που πιθανολογούνται βάσιμοι και σοβαροί. Είναι κατανοητό ότι πολλές φορές το θύμα δε μπορεί να επιστρέψει στη χώρα προέλευσης, είτε γιατί κινδυνεύει να ξαναπέσει στα χέρια των κυκλωμάτων διακίνησης, είτε γιατί θα διασυρθεί κοινωνικά, ή ακόμα και συχνότατα θα διωχθεί. Όχι σπάνια δεν είναι ούτε από την οικογένειά του αποδεκτό. Το νέο άρθρο προβλέπει τη δυνατότητα παραμονής των αλλοδαπών θυμάτων στην Ελλάδα, χωρίς όμως να προσδιορίζει με ποιο καθεστώς. Σκόπιμο θα ήταν να συγκεκριμενοποιηθεί το καθεστώς παραμονής και άδειας εργασίας για τα θύματα που θα μείνουν στην Ελληνική επικράτεια, ενώ απαραίτητος θα ήταν και ο σχεδιασμός προγραμμάτων κατάρτισης και εκπαίδευσης των θυμάτων, με σκοπό την ομαλότερη ένταξή τους στην Ελληνική κοινωνία.

Πρόληψη

Το νομοσχέδιο δεν περιλαμβάνει διατάξεις για την πρόληψη της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων. Το Κράτος πρέπει να επιφορτίσει κάποιο από τα όργανά του, ενδεχομένως τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, με την αρμοδιότητα εκπόνησης και εφαρμογής μιας εκτεταμένης καμπάνιας, με σκοπό την ενημέρωση:

I) των θυμάτων της διακίνησης ότι τα δικαιώματά τους προστατεύονται, ότι οι Ελληνικές αρχές θα τους συμπαρισταθούν, αν αποφασίσουν να καταγγείλουν τους εκμεταλλευτές τους,

II) του ανδρικού πληθυσμού της χώρας σε σχέση με τις συνθήκες διαβίωσης των θυμάτων της διακίνησης και τη δράση των κυκλωμάτων, ώστε να συνειδητοποιήσουν ότι χρησιμοποιώντας τις υπηρεσίες αναγκαστικής πορνείας συντηρούν ένα καθεστώς σύγχρονης δουλείας.⁸

Το σπουδαιότερο για την πρόληψη του φαινομένου αυτού είναι η οργάνωση συστηματικής συνεργασίας της χώρας μας με τις αρμόδιες αρχές

⁸ Εξαιρετικά επιτυχημένη θεωρούμε την καμπάνια της Διεθνούς Οργάνωσης Μετανάστευσης, με σύνθημα « Εσύ πληρώνεις για μια νύχτα, εκείνη πληρώνει με τη ζωή της» (You pay for a night, she pays with her life).

των άλλων χωρών, αλλά και με τις σε αυτές προξενικές αρχές μας για την αποτελεσματικότερη παρεμπόδιση της κυκλοφορίας των εκμεταλλευτών και της διακίνησης των υποψήφιων θυμάτων από τις χώρες αυτές προς την δική μας.

Καταστολή

Κρίσιμος για την εφαρμογή αυτού του νόμου είναι φυσικά ο ρόλος της αστυνομίας. Εκτός από την εκκαθάριση των Σωμάτων Ασφαλείας από άτομα που συμμετέχουν ή καλύπτουν με όποιο τρόπο μπορούν τα κυκλώματα διακίνησης, χρήσιμη είναι η ευαισθητοποίηση των μελών των Σωμάτων Ασφαλείας σε σχέση με το θέμα. Πάντως, αμφίβολο είναι αν θα απέβαινε λυσιτελής η δημιουργία ενός ειδικού σώματος της Αστυνομίας για την αποτελεσματικότερη καταστολή της εμπορίας και διακίνησης ανθρώπων. Η ειδική υπηρεσία της Αστυνομίας για την πορνεία σαφώς δεν επέτυχε.

Λοιπές διατάξεις που τροποποιούν το Κεφάλαιο 19 του Ποινικού Κώδικα με τίτλο «εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής»

Άρθρα 1 – 5 (Τροποποίηση άρθρων ΠΚ 338, 342, 343, 344)

Οι τροποποιήσεις των παραπάνω άρθρων είναι ορθές. Η επέκταση της προστασίας στους άνδρες από την κατάχρηση σε ασέλγεια είναι σύμφωνη με την αρχή της ισότητας, αλλά και ανταποκρίνεται στη διάδοση της έκδοσης ανδρών, κυρίως πολλών ανηλίκων. Η αύξηση των ποινών στα εγκλήματα της κατάχρησης ανηλίκων σε ασέλγεια και της ασέλγειας με κατάχρηση εξουσίας είναι ορθή και ανάλογη με τη βαρύτητα των εγκλημάτων αυτών. Το τροποποιημένο άρθρο 344 καταργεί την ανάγκη έγκλησης για τη δίωξη μιας σειράς εγκλημάτων (κατάχρηση σε ασέλγεια, αποπλάνηση παιδών, κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια και ασέλγεια με κατάχρηση εξουσίας), τα οποία πλέον διώκονται αυτεπαγγέλτως. Το άρθρο αυτό δημιουργεί κάποιους δισταγμούς για τις ψυχολογικές και κοινωνικές επιπτώσεις σε μερικές περιπτώσεις παιδιών ψυχικά τραυματισμένων ή υπερευαίσθητων. Κάποια

ειδικότερη ρύθμιση εν όψει αυτών των περιπτώσεων μας φαίνεται ενδεδειγμένη.

Άρθρο 6 (Τροποποιεί ΠΚ 348)

Είναι γνωστό ότι τα κυκλώματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης γυναικών, από τα οποία διακινείται και μεγάλος αριθμός ανηλίκων, διαφημίζουν ανεμπόδιστα το «εμπόρευμα» με αγγελίες, διαφημιστικά σποτ σε μερικά από τα πιο ευρέως διαδεδομένα μέσα ενημέρωσης. Ορθώς λοιπόν το νομοσχέδιο ποινικοποιεί τη δημοσίευση από τα μέσα ενημέρωσης αγγελίας, εικόνας κτλ με σκοπό τη διευκόλυνση της ασέλγειας με πρόσωπα νεότερα των 18 ετών. Νομίζουμε ωστόσο ότι ο περιορισμός αυτός είναι άστοχος. Οι αγγελίες δε θα αναγράφουν πλέον ηλικία και ο υπεύθυνος του μέσου ενημέρωσης θα μπορεί ευλόγως να ισχυριστεί - και όταν το θύμα είναι ανήλικο - ότι δεν ήταν εύκολο γι' αυτόν να γνωρίζει την ηλικία του θύματος.

Εν πάση περιπτώσει δεν επιτρέπεται να δρα ατιμωρητί η ισχυρότατη και αποτελεσματικότερη προώθηση από τα μέσα ενημέρωσης της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των γυναικών-θυμάτων.

Άρθρο 7 (Προστιθέμενο άρθρο ΠΚ 348Α)

Ορθώς το νέο αυτό άρθρο ποινικοποιεί την πορνογραφία κατά ανηλίκων και μάλιστα για όλη την αλυσίδα κατασκευής και διακίνησης πορνογραφικού υλικού, από αυτόν που παρασκευάζει μέχρι αυτόν που διακινεί ή απλώς κατέχει πορνογραφικό υλικό. Άστοχα όμως το άρθρο αυτό περιορίζει την ηλικία του εκμεταλλευόμενου ανηλίκου στα 15, κάτι που είναι αντίθετο με τον ορισμό του παιδιού από το άρθρο 1 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που έχει επικυρωθεί από τη χώρα μας.⁹ Επιβάλλεται λοιπόν η αύξηση της ηλικίας προστασίας στα 18. Ορθό θα είναι να προβλέπεται και η τιμώρηση κατασκευής πορνογραφικού υλικού με τη συμμετοχή προσώπων ενηλίκων εξαναγκασμένων ή ανύποπτων ότι χρησιμοποιούνται για τέτοιο σκοπό.

⁹ Ν. 2101/1992.

Άρθρο 8 (τροποποιεί το άρθρο ΠΚ 349)

Το προτεινόμενο άρθρο αυξάνει την ποινή για τη μαστροπεία κατά ανηλίκων και καταργεί την παράγραφο 3, δηλαδή το αξιόποινο της μαστροπείας κατά ενηλίκων, δηλαδή της προαγωγής στην πορνεία, της ψυχικής και υλικής διευκόλυνσης της πορνείας μη εκδιδομένου ειοέτι προσώπου, που κατά την μέχρι σήμερα νομοθεσία και νομολογία λαμβάνει χώρα χωρίς τη χρήση βίας, απάτης, πλάνης, απειλής.

Από την εισηγητική έκθεση διαφαινεται πως ο νομοθέτης θεωρεί ότι η μαστροπεία καλύπτεται από τη διευρυμένη αντικειμενική υπόσταση της σωματεμπορίας του νέου 351ΠΚ. Όμως κάτι τέτοιο δε φαίνεται να συμβαίνει, εφόσον σύμφωνα με το ισχύον 349 παρ. 3 η μαστροπεία τελείται ανεξάρτητα βίας, πλάνης, απάτης και απειλής του/της εκδιδομένου/ης, κάτι που είναι συστατικό στοιχείο της υπόστασης του νέου 351. Επιπλέον, το αδίκημα της μαστροπείας διατηρείται για τους ανήλικους, παρότι στις διατάξεις περί σωματεμπορίας προβλέπεται, και μάλιστα ως επιβαρυντική περίπτωση, η σωματεμπορία ανηλίκων. Άρα, εφόσον ο νομοθέτης διατηρεί δυο διαφορετικά αδικήματα για τους ανηλικούς, γιατί καταργεί τη μαστροπεία για τους ενηλίκους;

Ο παλιός ΠΚ, στο άρθρο 349 παρ. 3 θεωρούσε ότι θύμα μαστροπείας μπορούσε να είναι μία γυναίκα, η οποία δεν είχε γίνει πριν πόρνη, κατά την κρατούσα άποψη στη νομολογία,¹⁰ και η οποία με οποιονδήποτε τρόπο πείσθηκε να εκδοθεί και στην οποία παρασχέθηκαν τα μέσα ώστε να το κάνει.

Σκοπός της διάταξης ήταν η κατά το δυνατόν προφύλαξη των γενετήσιων σχέσεων από την εμπορευματοποίηση (Μαγκάκης). Στο βάθος της αυτή η διάταξη διέβλεπε τις σχέσεις εξουσίας ή συναισθηματικής εξάρτησης που υπάρχουν μεταξύ του μαστροπού και της γυναίκας που πείσθηκε να εκδοθεί για πρώτη φορά.

¹⁰ Βλ. όμως σωστές αντιρρήσεις επ' αυτού από τον Γ. Α. Μαγκάκη, ο οποίος ισχυρίζεται ότι θύμα μπορεί να είναι και πόρνη.

Σημειωτέον ότι κανένα διεθνές νομοθετικό κείμενο επικυρωμένο από τη Ελλάδα δεν προβλέπει την κατάργηση της μαστροπείας.

Το άρθρο 349 παρ. 3 πρέπει να διατηρηθεί, να επεκταθεί η προστασία που παρέχει στα εκδιδόμενα πρόσωπα γενικά, σύμφωνα με την αρχή της ισότητας, και μάλιστα να αυξηθούν οι ποινές που προβλέπει.

Άρθρο 12 παράγραφος 2 (καταργεί το άρθρο ΠΚ 350)

Το νομοσχέδιο καταργεί το έγκλημα της εκμετάλλευσης πόρνης, δηλαδή το να διατρέφεται κανείς αποκλειστικά ή εν μέρει από τα έσοδα εκδιδόμενης γυναίκας. Η διατήρηση αυτού του άρθρου μας φαίνεται απαραίτητη. Είναι φανερό ότι τέτοια πρόσωπα αφ' ενός μεν εξαναγκάζουν το θύμα – χρηματοδότη τους να παραμείνει στο επάγγελμα, αφ' ετέρου να εκδίδεται κατά το δυνατόν περισσότερο και κατά οποιονδήποτε εξευτελιστικό τρόπο για την αύξηση του εισοδήματός τους. Συγχρόνως, δημιουργεί με κάθε μέσο εξάρτηση του θύματος από αυτόν, για να κρατεί ασφαλή την πηγή των πόρων του, ακόμη και με εθισμό του θύματος στα ναρκωτικά. Εξάλλου, τα συστατικά στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος αυτού είναι πολύ ευχερέστερα αποδείξιμα από εκείνα της μαστροπείας και της σωματεμπορίας που περιλαμβάνουν δυσσπώδεια ψυχολογικά στοιχεία. Προτείνουμε όμως τη νέα διατύπωσή του ως εξής: «Όποιος συντηρείται ολικά ή μερικά από τις εισπράξεις κατ' επάγγελμα εκδιδομένου προσώπου, τιμωρείται με φυλάκιση 2 έως 5 ετών».

Τέλος, προτείνουμε ένα νέο άρθρο σε σχέση με την καταστολή των εγκλημάτων αυτών, το οποίο προσωρινά αριθμούμε ως 12Α του νομοσχεδίου. Δεδομένου ότι η σεξουαλική εμπορευματοποίηση και εκμετάλλευση της γυναίκας δεν ήταν ακάλυπτη από τις ισχύουσες διατάξεις, ωστόσο έμενε ατιμώρητη κυρίως λόγω της στάσης των αστυνομικών οργάνων, απαραίτητη θεωρούμε την πρόβλεψη τιμωρίας τους με βάση τη διατύπωση του άρθρου 16 της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή ποινής. Αλλιώς, η αύξηση των ποινών των σωματεμπόρων, προαγωγών κτλ, καθώς και η τιμώρηση των δραστών του νέου 351 θα έχουν ως αποτέλεσμα απλώς την αύξηση των παρεχομένων

στους αστυνομικούς ανταλλαγμάτων για την απραξία τους. Συγκεκριμένα προτείνουμε την εξής διατύπωση:

«Όργανο του Κράτους ή πρόσωπο που ενεργεί κατά οποιονδήποτε τρόπο με κρατική ιδιότητα και διαπράττει αυτό το ίδιο ή συνεργεί κατά οποιονδήποτε τρόπο ή προτρέπει ή συναινεί ρητά ή σιωπηρά στη διάπραξη των εγκλημάτων των άρθρων 349, 350 (του οποίου τη διατήρηση ζητούμε), και 351 τιμωρείται με φυλάκιση ενός μέχρι 3 ετών. Αν αποδειχθεί συμμετοχή του στα κέρδη των διακινητών ή σωματεμπόρων ή άλλη επωφελής προς αυτόν παραχώρηση οποιουδήποτε είδους, η ποινή θα είναι φυλάκιση από 3 έως 5 έτη ή, αν η συνεργασία έχει μονιμότερο χαρακτήρα, κάθειρξη μέχρι 10 ετών».

Αθήνα, 28 Φεβρουαρίου 2002